

The Prevalence and Perception of Drinking among Full-Time Slovak University Students in Relation to Socio-economic Determinants

GAVUROVÁ, B.¹, KORÓNY, S.², BARTÁK, M.³

¹Faculty of Economics, Technical University of Košice, Slovak Republic

²Institute of Economic Sciences, Faculty of Economics, Matej Bel University, Banská Bystrica, Slovak Republic

³Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation: Gavurová, B., Koróny, S., Barták, M. (2017). Prevalencia užívania alkoholu a postoje k jeho užívaniu u slovenských vysokoškolských študentov denného štúdia vo vzťahu k socio-ekonomickým determinantom. *Adiktologie*, 17(2), 92–106.

BACKGROUND: The use of legal and illegal drugs is currently considered as one of the most serious social problems. Experts are agreed that the groups most at risk, by threatening drugs, are young people. **OBJECTIVES:** The aim of this paper was to measure the level and type of influence of selected socio-economic variables on alcohol use and attitudes toward alcohol among Slovak university students. **METHODS:** The data set was obtained on the basis of a questionnaire survey. Data collection took place from December 2015 until the end of February 2016. Approximately 90% of questionnaires were completed in electronic form, others were filled in by hand. **SAMPLE:** 748 students (290 males (38.8%) and 458 women (61.2%) full-time students at Slovak universities. **RESULTS:** On the basis of our results we can claim that, the sex of student is by far the most influential socio-economic characteristic of alcohol

use, prevalence and opinions of risks connected with its use. A lot of examined variables are dependent on sex e.g.: the age of first intoxication ($p=0,001$), number of alcohol consumptions during last year and during last month ($p<0,001$), number of beers and spirits consumed during last month ($p<0,001$), opinions of risks connected with alcohol use ($p < 0,001$) and also cumulative monthly alcohol consumption ($p < 0,001$). All mentioned associations are in favour of female (they have got smaller alcohol consumption and they are more aware of the risks connected with alcohol use in comparison with male). **CONCLUSIONS:** The sex of the student influences alcohol use prevalence and opinions of risks connected with alcohol use, relatively much more in comparison with other examined characteristics.

KEY WORDS: ALCOHOL USE – ATTITUDES – UNIVERSITY STUDENTS – SOCIO-ECONOMIC CHARACTERISTICS – SLOVAKIA

Submitted: 27 / MARCH / 2017

Accepted: 12 / JULY / 2017

Grant support: For Dr. Barták, institutional support was provided by Charles University, Programme Progres No. Q06/LF1.

Address for correspondence: Beáta Gavurová, Ph.D., MBA / beata.gavurova@tuke.sk / Faculty of Economics, Technical University of Košice, Némcovej 32, 040 01 Košice, Slovenská republika

Prevalencia užívania alkoholu a postoje k jeho užívaniu u slovenských vysokoškolských študentov denného štúdia vo vzťahu k socio-ekonomickým determinantom

GAVUROVÁ, B.¹, KORÓNY, S.², BARTÁK, M.³

¹ Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach, Slovenská republika

² Inštitút ekonomických vied, Ekonomická fakulta UMB, Banská Bystrica, Slovenská republika

³ Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

Citace: Gavurová, B., Koróny, S., Barták, M. (2017). Prevalencia užívania alkoholu a postoje k jeho užívaniu u slovenských vysokoškolských študentov denného štúdia vo vzťahu k socio-ekonomickým determinantom. *Adiktologie*, 17(2), 92–106.

VÝCHODISKÁ: Užívanie legálnych a nelegálnych psychoaktívnych látok je považované za jeden z najzávažnejších celospoločenských problémov. Odborníci sa zhodujú v názoroch, že najrizikovejšou skupinou sú mladí ľudia. **CIELE:** Cieľom príspevku bolo zistiť mieru vzťahu vybraných socio-ekonomických premenných na užívanie alkoholu a postoje k rizikám spojených s jeho užívaním u slovenských vysokoškolských študentov. **METÓDY:** Súbor dát bol získaný na základe údajov dotazníkového prieskumu. Zber dát prebiehal od decembra 2015 do konca februára 2016. Približne 90 % dotazníkov bolo vyplnených v elektronickej forme, ostatné v písomnej. Na testovanie vzťahu medzi vybranými socio-ekonomickými premennými a užívaním alkoholu sme aplikovali vhodné štatistické metódy (kontingenčné tabuľky, Fisherov test, Kruskalov-Wallisov test, Kolmogorov-Smirnovov test). **SÚBOR:** 748 študentov (290 mužov (38,8 %) a 458 žien (61,2 %) denného štú-

dia na slovenských vysokých školách. **VÝSLEDKY:** Pohlavie študenta je relatívne najsilnejší socio-ekonomický determinant konzumácie alkoholu a postojov k rizikám užívania alkoholu. Od pohlavia je závislých množstvo skúmaných znakov, napr.: vek prvého stavu opitosti ($p=0,001$), počet konzumácií alkoholu za posledný rok a posledný mesiac ($p<0,001$), počet konzumácií piva a liehovín za posledný mesiac ($p<0,001$), postoje k miere rizík užívania alkoholických nápojov ($p<0,001$), ako aj celková mesačná spotreba alkoholu ($p<0,001$). Všetky uvedené závislosti sú v prospech študentiek (menej konzumujú alkohol a viac si uvedomujú riziká spojené s jeho konzumáciou v porovnaní so študentmi). **ZÁVERY:** Pohlavie študenta ovplyvňuje prevalenciu užívania alkoholu, ako aj postoje k rizikám spojených s jeho konzumáciou v oveľa vyššej miere v porovnaní s ostatnými skúmanými determinantmi.

KLÍČOVÁ SLOVA: ALKOHOL – UŽÍVANIE – POSTOJE – VYSOKOŠKOLSKÍ ŠTUDENTI – SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ CHARAKTERISTIKY – SLOVENSKO

Došlo do redakcie: 27 / BŘEZEN / 2017

Přijato k tisku: 12 / ČERVENEC / 2017

Grantová podpora: U autora dr. Bartáka byl tento článek podpořen institucionálním programem podpory Progres č. Q06/LF1.

Korespondenční adresa: doc. Ing. Beáta Gavurová, Ph.D., MBA / beata.gavurova@tuke.sk / Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach, Némcovej 32, 040 01 Košice, Slovenská republika

● 1 ÚVOD

Krajiny strednej a východnej Európy vytvárajú centrum svetovej epidémie nadmerného užívania alkoholu. Medzi nich patrí aj Slovensko, ktoré v poslednom desaťročí zaznamenáva v užívaní alkoholu stúpajúcu tendenciu (Okruhlica et Kantorková, 2016). Rastúci trend bol zachytený nielen v kombinácii užívania rôznych druhov alkoholu, ale aj alkoholu s inými psychoaktívnymi látkami. Posun do nižších vekových kategórií je alarmujúci. Deklarujú to aj výsledky Európskeho školského prieskumu o alkohole a drogách (ESPAD), ktoré uvádzajú užívanie kombinácie pitia alkoholu s liekmi až u 12 % stredoškôľakov (Nociar, 2015). Užívanie alkoholu dospievajúcimi prináša vysoké riziko rozvoja problémového pitia, resp. alkoholovej závislosti so všetkými negatívami. Výrazným problémom na národnej, ale aj na medzinárodnej úrovni sa stáva nárast užívania alkoholu ženami, nízky vek, ako aj spôsob užívania alkoholu u mladistvých (Humanita, 2013; Gavurová, 2016). Medicínske následky alkoholizmu sú v odbornej literatúre agregátne uvádzané v podieloch na cca 60 chorobách a poškodeniach zdravia, pričom úzko korelujú aj so sociálnymi dôsledkami (problémy v rodine, na pracovisku, spoločenské konflikty a pod.). Niektorí odborníci uvádzajú v rámci sociálnych dôsledkov alkoholizmu aj ekonomické a psychické škody (Humanita, 2013). Európsky akčný plán nadväzujúci na Globálny akčný plán pre prevenciu a kontrolu chronických neinfekčných ochorení explicitne uvádza alkohol ako jeden zo štyroch kľúčových rizikových faktorov. Ambiciózny cieľ – eliminácia škodlivého užívania alkoholu do roku 2025 aspoň o 10 % v rámci situácie každej krajiny, si vyžaduje implementáciu kvalitných systémových prevenčných programov vychádzajúcich z reálnych analýz vývoja alkoholizmu v rôznych vekových kategóriách a sociálnych skupinách (dostupnosť alkoholu, sociálne determinanty a pod.).

● 1 / 1 Rizikové užívanie alkoholu u študentov – výsledky národných a medzinárodných prieskumov

1 / 1 / 1 Monitoring rizikového užívania alkoholu v národných prieskumoch

Slovensko sa už dlhodobo zapája do európskych prieskumov súvisiacich s monitorovaním užívania alkoholu a iných drog u študentov stredných škôl. Jedným z nich je aj ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs), realizovaný od roku 2015 už šiestikrát. Jeho cieľom bolo získať porovnateľné informácie o užívaní legálnych a nelegálnych drog u európskej mládeže vo veku 16 rokov. Na Slovensku sa tento prieskum hneď od začiatku vykonával u študentov všetkých ročníkov všetkých typov stredných škôl a po predĺžení povinnej školskej dochádzky aj v deviatych ročníkoch základných škôl. Okrem tohto prieskumu sa v štvorročných intervaloch (od roku 1994 do 2014)

realizovali celonárodné školské prieskumy o tabaku, alkohole a drogách u žiakov druhého stupňa základných škôl (TAD1) a u študentov 1.–4. ročníka stredných škôl (TAD2). Výsledky všetkých troch prieskumov sú vyčerpávajúco zmapované v diele Nociara (2008; 2014; 2015). Ak sa pozrieme na posledný z uvádzaných prieskumov, celkovo bolo vo vzorke ESPAD 2015 spolu 11 865 žiakov základných škôl a študentov stredných škôl. Klasifikačnými hľadiskami pri vyhodnocovaní dát boli výberové premenné: vek, pohlavie a typ škôl. Z početných výsledkov nás zaujal potvrdený nepriaznivý trend v pití alkoholu a vo fajčení cigariet u dievčat od 15 do 19 rokov. Dievčatá konzumujú viac legálnych aj nelegálnych drog ako ich rovesníčky pred 20 rokmi a zároveň užívajú o niečo menej drog ako chlapci, s výnimkou trankevizérov a sedatív, či pitia alkoholu v kombinácii s tabletami.

V rámci medzinárodného projektu Health Behaviour in School Aged Children (HBSC) bolo v školskom roku 2013/2014 taktiež skúmané zdravotné správanie školopovinných detí (veková kategória 11-, 13- a 15 ročných žiakov základných škôl, výskumná vzorka 10 179), v ktorom sa preukázalo, že štvrtina 15 ročných a desatina 13 ročných škôľakov fajčí. Výskyt fajčenia výrazne narastal s vekom a rozdiely boli štatisticky významné medzi 11- a 15 ročnými chlapcami a dievčatami, ako aj medzi 13- a 15 ročnými chlapcami a dievčatami (Maradasová Gecková & Dankulicová, eds., 2015).

Nociar (2015) vo svojej výskumnej štúdii poukázal na základe prepočtov aj na fakt, že od roku 1995 množstvo vypitého alkoholu (kvantifikované objemom 10,3 gramov u piva a 9,7 gramov u destilátov) pri poslednom pití dievčat aj chlapcov sa buď blíži, alebo dokonca aj prekračuje hranice rizikového pitia podľa WHO (20 gramov čistého alkoholu u žien, 40 gramov čistého alkoholu u mužov za deň), čo sú platné hranice u dospelých. V priebehu rokov sa sledovaná konzumácia v oboch pohlaviach postupne blíži až k hranici zdraviu škodlivého pitia, ktoré vedie ku škodám na zdraví (hranica zdraviu škodlivého pitia podľa WHO je 40 gramov čistého alkoholu u žien a 60 gramov čistého alkoholu u mužov) (Gual et al., 2007). Ďalším nepriaznivým faktorom je zloženie pitia, kde rovnako u chlapcov, ako aj u dievčat od roku 1995 do roku 2015 stúplo množstvo vypitého alkoholu vôbec, no najmä vo forme destilátov (Nociar, 2015). Zistené výsledky z uvádzaných etapovitých národných reprezentatívnych prieskumov nám poskytujú širokú výskumnú základňu pre hlbšie skúmanie determinantov užívania alkoholu u mladých ľudí a ich kauzálne skúmania. Okrem spomínaných prieskumov nám bohatú dátovú základňu o stave drogovej závislosti na Slovensku poskytujú aj prieskumy pod gesciou Národného monitorovacieho centra pre drogy (NMCD), medzinárodný prieskum Eurostatu (European Health Interview Survey) realizovaný na Slovensku v roku 2014 s osobitným modulom „Determinanty zdravia“ a pod. (Národné monitorovacie centrum pre drogy, 2015, 2016).

Zaujímavé výsledky z výskumov zaoberajúcich sa predmetnou problematikou pozorujeme aj v mnohých zahraničných výskumných štúdiách, v ktorých výskumné tímy sledujú alkoholizmus u študentov z viacerých procesných línií. Ich separátny prehľad prináša nasledujúca podkapitola. Komparácia týchto výsledkov a odhaľovanie kauzálnych súvislostí, ako aj heterogénnych a homogénnych vplyvov, vývojových trendov a iných faktorov predstavuje pre tvorcov zdravotnej a sociálnej politiky bohatú zdrojovú platformu na tvorbu účinných konceptov preventívnych programov a zdieľanie princípov tzv. „dobrej praxe“.

1 / 1 / 2 Monitoring rizikového užívania alkoholu v medzinárodných výskumných štúdiách

V mnohých zahraničných výskumných štúdiách je pri skúmaní problematiky rozvoja alkoholizmu mladých ľudí v hlavnej výskumnej línii kauzálne sledovaný socio-ekonomický status jedinca (SES). SES rodiny má výrazný vplyv na vývoj človeka a na jeho zdravotné správanie sa v budúcnosti (Aikens et Barbarin, 2008; Humensky, 2010 a iné). Humensky (2010) skúmal mieru závislosti užívania alkoholu/drog od SES jednotlivca v rámci národného reprezentatívneho prieskumu študentov stredných škôl v USA. Výsledky jeho štúdie deklarujú fakt, že adolescenti s nízkym SES sú viac náchylní na užívanie týchto látok, než dospelí jedinci s vyšším SES.

Začiatok štúdia na vysokej škole predstavuje v živote adolescenta výrazný zlom, ktorý je v niektorých výskumných štúdiách sledovaný aj v kontexte miery užívania legálnych a nelegálnych drog. Štúdia autorov Johnson et al. (2010) analyzuje a hodnotí prediktory pitia alkoholu mesiac pred a mesiac po začiatku štúdia na vysokej škole, ako aj zmeny v pití medzi týmito obdobiami. V priebehu prvého mesiaca vysokoškolského štúdia bol priemerný počet dní, počas ktorých sa pilo, až 7, priemerný počet spotrebovaných alkoholických nápojov počas týchto dní bol 7,4. Výskumné línie autorov boli orientované aj na sledovanie parametra veku prvej intoxikácie. Taktiež na rozvoj alkoholovej závislosti má vplyv aj úroveň pitia spolubývajúceho jedinca. Fachini et al. (2012) skúmali aj účinnosť alkoholovej skríninovej intervencie pre vysokoškolákov (metóda BASICS), pričom sa opierali o výsledky štúdií deklarujúcich účinnosť krátkodobých intervencií pri znižovaní nadmerného pitia. Metóda BASICS podľa výsledkov štúdie môže výrazne pomôcť vysokoškolákovi konzumujúcim alkohol vo veľkej miere, a to nielen v eliminácii pitia, ale aj v jeho úplnom vylúčení. Výrazný benefit metódy je zreteľný aj v procese monitoringu študentov užívajúcich alkohol a v nastavení motivácie eliminácie pitia. Viaceré zahraničné výskumné štúdie majú finálne výskumné procesy orientované na presadzovanie cielených systémových alkoholových politík na národnej úrovni (napr. Harris et al., 2010; Blevins et al., 2016; Cox et al., 2006; Ruisoto et al., 2016; Turrisi et al.,

2013 a iné). U niektorých autorov bola táto problematika nosnou, ako napr. výskumná štúdia výskumníkov Harris et al. (2010). Títo výskumníci skúmali, do akej miery je možné na základe presadzovania prísnejšej protialkoholovej politiky medzi študentmi vysokých škôl aj predpovedať jej výsledný efekt – želané zmeny v študentskom pití a v pridrúženom správaní. Ich závery sú jednoznačné: silnejšie presadzovanie prísnejšej protialkoholovej politiky pomáha eliminovať študentské pitie. Následne zdôrazňujú aj dôležitosť agresívnejšieho presadzovania tejto politiky zo strany vedenia vysokých škôl. Na vyššiu konzumáciu alkoholu u mladých vysokoškolákov upozorňuje aj štúdia rumunských výskumníkov Rada a Ispas (2016), ktorí vymedzili vysokoškolské štúdium ako čas, kedy začnú študenti konzumovať alkohol vo vyššej miere, než neštudujúci dospelí, resp. než stredoškóľáci. Ich štúdia bola zameraná na skúmanie frekvencie, množstva, príležitostí, dôvodov a rôznych asociácií s užívaním alkoholu s dôrazom na osobnostné črty medzi mladými dospelými v Rumunsku. Až 37,8 % bežných dôvodov pitia alkoholu bolo spojených so zvedavosťou, 17,9 % so snahou vyrovnáť sa rovesníkom a 6,5 % predstavoval vplyv dospelých. Frekvencia pitia bola diferencovaná: 72,5 % iba pri zvláštnych príležitostiach, 19,4 % počas víkendov, 4,8 % 3–4 krát do týždňa a 0,4 % denne. Na prekonanie sexuálnych či iných emocionálnych zábran konzumuje 2,1 % jedincov alkohol pravidelne a 23,5 % iba z času na čas. Uvedené zistenia predstavujú rizikové faktory a faktory zraniteľnosti, ktoré by sa mali implementovať do politík verejného zdravia a vzdelávacích metód, nakoľko deklarujú spôsoby, akými sa mladí ľudia zoznamujú s konzumáciou alkoholu. Moure-Rodríguez et al. (2016) sa vo svojom výskume zaoberali identifikáciou prediktorov výskytu konzumácie alkoholu medzi študentmi vysokých škôl v rámci 9 ročného sledovania. Pitie nadmerných dávok alkoholu bolo zistené významne nižšie u žien a dosiahlo maximum vo veku 18 rokov, u mužov to bolo vo veku 22 rokov. Pre pitie nadmerných dávok, resp. pre rizikovú spotrebu alkoholu mal význam predovšetkým skorý vek nástupu užívania alkoholu a pozitívne očakávania účinkov z pitia. Ako rizikový faktor sa preukázala aj odlúčenosť od rodiny.

V rámci medzinárodných komparačných výskumných štúdií má osobitné postavenie aj štúdia autorov Peltzer a Pengpid (2016) s výskumnou tematikou týkajúcou sa alkoholovej problematiky v krajinách s nízkymi, stredne nízkymi a strednými príjmami (Ázia, Afrika, Severná a Južná Amerika), pričom vo výskumnej vzorke boli vysokoškolskí študenti z 24 uvádzaných skupín krajín. Predmetom výskumného záujmu a komparácie bolo nadmerné pitie a sociálne zdravotné faktory skúmaných študentov. Autori skúmali asociácie medzi ťažkým pitím a sociálnymi a zdravotnými charakteristikami medzi univerzitnými študentmi v rámci rôznych krajín (z pohľadu ich ekonomického rozvoja). Výsledky štúdie potvrdili diferencie v miere konzumá-

cie alkoholu naprieč Áziou, Afrikou a Amerikou. Signifikantné faktory ako socio-ekonomický status, nízka miera povedomia smerujúca k dôležitosti eliminácie konzumovania alkoholu, ako aj komplementárny výskyt a dostupnosť ďalších návykových látok, aj hazardu boli odporúčané do koncepcií protialkoholových stratégií a na nasmerovanie účinných intervencií s cieľom eliminácie rizikovej konzumácie alkoholu medzi univerzitnými študentmi.

Pitím alkoholu na európskych univerzitách sa zaoberali výskumníci Wicki et al. (2010). Na základe svojich výskumov dokázali, že pitie vysokých objemov alkoholu a rizikové jednorázové pitie (ang. risky single occasion drinking – RSOD) medzi študentmi vysokých škôl je spojené s výraznými škodami u tých, čo pijú alkohol, ako aj u ich spolužiakov. Boli podchytené základné socio-demografické, individuálne, sociálne a univerzitné charakteristiky spojené s užívaním alkoholu, ako aj ich základných vzorov. Muži mali tendenciu častejšie užívať alkohol a vo väčších množstvách, vrátane RSOD. Študenti užívali alkohol hlavne počas spoločenských akcií s cieľom socializácie. Tí, ktorí nemali rodinné zväzky a bývali sami, so spolubývajúcim, alebo v oblasti s vysokou koncentráciou študentov, vykazovali vyššiu pravdepodobnosť začatia konzumácie vo vyšších množstvách, ako aj RSOD. Výsledok štúdie je jednoznačne orientovaný do línie vysokého úsilia podpory zdravia a hlavne prevencie, ktoré by sa mali zameriavať na skúmané charakteristiky (pohlavie, motívy pitia, životné podmienky, sociálne normy). Tie, ktoré boli úspešné na základe výskumov medzi študentmi vysokých škôl v USA a Kanade, môžu byť úspešné aj u európskych partnerov.

Nová stratégia Európskej komisie pre zlepšenie zdravia na úrovni Európskej únie (EÚ) zahŕňa aj riešenie eliminácie konzumácie alkoholu. Na tento fakt reflektovali výskumníci Stock et al. (2009) vo svojej výskumnej štúdií (zahŕňujúcej krajiny Dánsko, Nemecko, Španielsko, Litva, Poľsko, Bulharsko a Turecko). Ich cieľom bolo zhodnotiť prevalenciu konzumácie alkoholu a problémového pitia, rovnako ako aj postoje študentov k zákazu predaja alkoholu na akademickej pôde. Najvyšší výskyt pitia alkoholu (viac ako raz týždenne) bol zistený v Bulharsku (muži 46 % a ženy 64 %) a v Španielsku (muži 59 % a ženy 64 %). Aj rodová diferenciácia bola zreteľná, pričom u študentov užívajúcich alkohol (n=3170) bolo problémové pitie zistené u 24 % mužov a u 13 % žien. Ako hlavné rizikové faktory pre pitie alkoholu na univerzite viackrát za týždeň, ako aj pre problémové pitie boli zistené: mužské pohlavie, depresívne nálady a prikladanie nízkej váhy dobrým študijným výsledkom. Výskum odhalil aj výrazné disparity medzi krajinami v miere študentov podporujúcich zákaz predaja alkoholu na akademickej pôde (napr. 23 % v Dánsku a 88 % v Poľsku). Podpora pre zákaz bola zreteľná viac u študentiek a u študentov, ktorí pili alkohol len raz, alebo vôbec za týždeň. V kontexte predchádzajúcej výskumnej štúdie je tematicky

nadviazaná aj štúdiá Dumbili a Williams (2016), skúmajúca povedomie o reklame na alkohol a vplyv jej vnímania na konzumáciu alkoholu. Štúdiá sa zaoberala študentmi nigérijských vysokých škôl, pričom skúmala povedomie o elektronickej, ako aj o reálnej vonkajšej reklame na alkohol v prostredí univerzít na študentov, ako aj na ďalšiu populáciu. Bola zistená zdravá miera vnímania reklamy na alkohol, pričom u mužov sa tento fakt pretavil aj do preferenčnej úrovne konzumácie danej značky alkoholu z reklamy.

Na základe vyššie uvedených konzekventných faktov vyplývajúcich zo zahraničných výskumných štúdií sme sa rozhodli skúmať vybrané socio-ekonomické faktory súvisiace s rozvojom závislostí u študentov vysokých škôl denného štúdia na Slovensku a priniesť pohľad na významné motívatory v rozvoji drogovej závislosti aj v tejto špecifickej a rizikovej skupine dospelých mladých ľudí. To nás ovplyvnilo pri konštruovaní základného cieľa príspevku – na základe vybraných výsledkov primárneho výskumu zistiť mieru vzťahu vybraných socio-ekonomických premenných na pitie alkoholu a postoje k rizikám spojeným s jeho užívaním u slovenských vysokoškolských študentov. Štúdie orientujúce sa na túto vekovú kategóriu s hlbším skúmaním štruktúrovaných socio-ekonomických determinantov rozvoja alkoholovej závislosti doposiaľ na Slovensku absentujú. Preto bolo našou ambíciou zamerať sa práve na túto populáciu mladých ľudí, ktorá ľahko podlieha vplyvu návykových látok aj z dôvodu, že vysokoškolské štúdium predstavuje pre nich istú etapu života sprevádzanú vyššími stresmi, dlhodobým odlúčením od rodiny, vplyvmi súvisiacimi s koncentráciou rôznych skupín mladých ľudí s rôznymi návykmi, vzormi, napodobňovaním západných životných štýlov, vplyvmi globalizácie, ale aj zvýšeným stresovým a záťažovým prostredím súvisiacim so študijnými nárokmi a pod. Znalosť týchto faktorov a ich vplyvu na správanie sa mladých ľudí vo vzťahu k drogovej závislosti dopomôže tvorcom zdravotnej a sociálnej politiky pri tvorbe cieľených regionálnych zdravotných rozvojových plánov, pri tvorbe preventívnych programov, ich evaluácii, pri vytváraní centier protidrogovej závislosti v lokalitách so stúpajúcou prevalenciou a pod.

● 2 DÁTOVÁ ZÁKLADŇA A METODOLÓGIA

Údaje pre naše analýzy boli získané formou elektronického a písomného dopytovania prostredníctvom e-mailov a sociálnych sietí. Oslovení boli študenti zo slovenských vysokých škôl, ktorí prejavili záujem participovať vo výskume. Pri konštrukcii výskumného dotazníka sme sa inšpirovali screeningovým dotazníkom CAST (Legleye et al., 2007). Samotný výskumný dotazník bol rozdelený do troch častí. Prvá časť dotazníka obsahovala otázky o základných socio-ekonomických premenných (znakoch) respondentov (študentov). V nej sme sa pýtali študentov na: pohlavie; fakultu, na ktorej študuje; stupeň štúdia (bakalársky, magis-

Tabuľka 1 / Table 1

Frekvenčná tabuľka študentov podľa ročníka štúdia
Frequency table of students by year of study

Ročník	Počet	%	Validné (%)	Kumulatívne (%)
1	218	29,1	29,3	29,3
2	185	24,7	24,8	54,1
3	144	19,3	19,3	73,4
4	84	11,2	11,3	84,7
5	102	13,6	13,7	98,4
6	12	1,6	1,6	100,0
Spolu	745	99,6	100,0	
Chýbajúce	3	0,4		
Spolu	748	100,0		

Tabuľka 2 / Table 2

Frekvenčná tabuľka študentov podľa príjmu rodiny
Frequency table of students by family income

Príjem rodiny	Počet	%	Validné (%)	Kumulatívne (%)
Do 500 Eur	43	5,7	5,8	5,8
501–900 Eur	228	30,5	30,7	36,5
901–1 300 Eur	233	31,1	31,4	67,9
Viac ako 1 300 Eur	238	31,8	32,1	100,0
Spolu	742	99,2	100,0	
Chýbajúce	6	0,8		
Spolu	748	100,0		

terský a doktorandský); ročník štúdia (prvý až šiesty); úplnosť jeho rodiny; celkový mesačný príjem rodiny a využívanie práce, resp. brigádovania popri štúdiu. Druhá časť dotazníka bola zameraná na otázky o fajčení tabaku a marihuany a posledná najrozsiahlejšia časť bola venovaná otázkam alkoholizmu (spolu 56 otázok). Zber dát prebiehal od decembra 2015 do konca februára 2016. Približne 90 % dotazníkov bolo vyplnených v elektronickej forme, ostatné v písomnej. Študentov sme upozornili na anonymitu prieskumu a na jeho výlučný výskumný účel.

Na základe dotazníkového prieskumu sme pôvodne získali 775 vyplnených dotazníkov. Z nich bolo len šesť dotazníkov od študentov z externého štúdia. Ďalších deväť študentov neuviedlo vôbec formu štúdia. Tí boli vylúčení z ďalších analýz, podobne ako aj prípady nedostatočne vyplnených dotazníkov. Náš konečný výskumný súbor obsahoval údaje o 748 slovenských študentoch: 290 mužov (38,8 %) a 458 žien (61,2 %) vysokých škôl študujúcich v dennej forme štúdia. Zdravotnícky orientovanú fakultu (lekárska, farmaceutická a veterinárna) uviedlo 145 študentov (19,4 %) a iný typ fakulty (ekonomická, filozofická, lesnícka, matematicko-fyzikálna, pedagogická, právnická, prírodovedecká, technická, umelecká atď.) 603 študentov (80,6 %).

Bakalárske štúdium uviedlo 423 študentov (56,6 %), magisterské štúdium 315 študentov (42,1 %) a doktorandské 10 študentov (1,3 %). Pod magisterské štúdium sme zahrnuli odbory s ukončeným titulom: MUDr., JUDr., Mgr., RNDr., MVDr., Ing. atď. Spolu 580 študentov (77,5 %) pochádzalo z úplnej rodiny a 168 študentov (22,5 %) z neúplnej rodiny (žijú len s matkou alebo otcom, rozvedení rodičia, sirota a pod.). Popri štúdiu si privyrába (brigáduje) približne polovica denných študentov ($n=382$; 51,1 %). Počty a podiely respondentov v ostatných dvoch socio-ekonomických determinantoch (ročník štúdia a príjem rodiny) sú uvedené v *tabuľke 1* a *2*.

Pri analýze získaných dát sme použili vybrané štatistické metódy: kontingenčné tabuľky, štatistické testovanie a stĺpcové grafy. Všetky štatistické výstupy boli spracované v štatistickom programe IBM SPSS verzia 19. Pri kontingenčných tabuľkách sme využívali Fisherov test, ktorému vyhovujú aj malé početnosti. Vzhľadom na veľký počet testov sme sprísnil hranicu jeho významnosti (**, $p \leq 0,01$). Ak bol Fisherov test významný, potom sme použili „z-test“ porovnania podielu dvojíc stĺpcov medzi sebou (upravený Bonferroniho korekciou) podľa sledovaných socio-ekonomických premenných. Pri poradových znakov (napr. miera ri-

zika pitia) sme použili neparametrický Kruskalov-Wallisov test a Kolmogorovov-Smirnovov test zhodnosti distribúcií. Pre zistenie vzťahu sledovaných socio-ekonomických premenných na prevalenciu konzumácie alkoholu a postojov k rizikám spojeným s jeho konzumáciou sme formulovali nasledovné výskumné hypotézy:

- 1/ Muži majú vyššiu prevalenciu užívania alkoholu ako ženy.
- 2/ Študenti zo zdravotnícky orientovaných fakúlt majú menšiu prevalenciu užívania alkoholu.
- 3/ Študenti z magisterského stupňa štúdia majú vyššiu prevalenciu užívania alkoholu ako študenti bakalárskeho stupňa štúdia.
- 4/ Študenti z vyšších ročníkov majú vyššiu prevalenciu užívania alkoholu ako študenti z nižších ročníkov.
- 5/ Študenti z úplných rodín majú menšiu prevalenciu užívania alkoholu ako študenti z neúplných rodín.
- 6/ Študenti z rodín s vyšším príjmom majú vyššiu prevalenciu užívania alkoholu.
- 7/ Pracujúci študenti majú menšiu prevalenciu užívania alkoholu ako nepracujúci študenti.

Podobné hypotézy sa dajú formulovať aj k možnému vzťahu socio-ekonomických premenných na postoje k rizikám spojeným s užívaním alkoholu, napr. prvá hypotéza by bola: muži majú liberálnejší názor na riziká spojené s užívaním alkoholu a pod.

● 3 VÝSLEDKY ANALÝZY

V tejto časti príspevku uvádzame výsledky našich analýz vzťahu vybraných socio-ekonomických premenných na uží-

vanie alkoholu a na postoje k rizikám jeho užívania. Ďalej uvádzame štatisticky významné kontingenčné tabuľky závislostí otázok týkajúcich sa užívania alkoholických nápojov od socio-ekonomických premenných. V riadkoch tabuľiek sú zobrazené otázky, v stĺpcoch potenciálne socio-ekonomické premenné. Okrem absolútnych počtov odpovedí (Počet) sú v nich uvedené aj stĺpcové podiely. Otestovali sme všetkých 56 otázok dotazníka týkajúcich sa problematiky alkoholizmu u študentov vo vzťahu k socio-ekonomickým determinantom (premenným). Pôvodne sme chceli prezentovať aj výsledky asociácií s inými znakmi, ale na rozdiel od užívania marihuany sa v prípade užívania alkoholických nápojov ukázalo pohlavie ako úplne dominantný znak. Vzťah ostatných socio-ekonomických znakov bol v porovnaní s pohlavím zanedbateľný. Na základnej rozhodovacej hladine ($p < 0,05$) je výskyt dvoch-troch významných testov z 56 testov v rámci náhody. Preto následne uvádzame len vybrané výsledky významných asociácií odpovedí s pohlavím študentov.

● 3 / 1 Vplyv pohlavia na postoj k problematike prevalencie a rizík alkoholizmu

Pohlavie študenta sa prejavilo vo výsledkoch našich analýz ako najčastejšie signifikantný socio-ekonomický znak. Z 56 možných skúmaných závislostí bolo 29 významných.

Prvá otázka sa týkala veku respondenta pri prvej konzumácii alkoholu. Zaujímavé bolo, že vek prvej konzumácie alkoholu nezávisel od pohlavia, t. j. „vyskúšanie“ alkoholu bolo rovnako vekovo zastúpené v oboch pohlaviach. Rovnako vek nebol závislý ani od ostatných sledovaných

Tabuľka 3 / Table 3

Kontingenčná tabuľka závislosti veku pri prvom stave opitosti od pohlavia

Contingency table of gender-specific differences in the age at which the first state of drunkenness was experienced

			Pohlavie		Spolu
			Muž	Žena	
Vek prvého štádia opitosti	Nikdy	Počet	17	46	63
		%	5,9	10,0	8,4
	Menej ako 10 rokov	Počet	5	1	6
		%	1,7	0,2	0,8
	10–12 rokov	Počet	14	7	21
		%	4,8	1,5	2,8
	13–15 rokov	Počet	104	157	261
		%	36,0	34,3	34,9
	16–18 rokov	Počet	124	183	307
		%	42,9	40,0	41,1
	Viac ako 18 rokov	Počet	25	64	89
		%	8,7	14,0	11,9
	Spolu	Počet	289	458	747

Tabuľka 4 / Table 4

Kontingenčná tabuľka závislosti počtu konzumácií alkoholu za posledný rok a posledný mesiac od pohlavia
Contingency table of gender-specific differences in the number of drinking episodes in the last year and the last month

			Pohlavie		Spolu	
			Muž	Žena		
Počet konzumácií za posledný rok	0	Počet	7	18	25	
		%	2,4	3,9	3,3	
	1–2	Počet	15	22	37	
		%	5,2	4,8	4,9	
	3–5	Počet	23	41	64	
		%	7,9	9,0	8,6	
	6–9	Počet	21	56	77	
		%	7,2	12,2	10,3	
	10–19	Počet	40	106	146	
		%	13,8	23,1	19,5	
	20–39	Počet	41	61	102	
		%	14,1	13,3	13,6	
	40 a viac	Počet	143	154	297	
		%	49,3	33,6	39,7	
	Spolu			290	458	748
	Počet konzumácií za posledný mesiac	0	Počet	21	47	68
%			7,2	10,3	9,1	
1–2		Počet	59	140	199	
		%	20,3	30,6	26,6	
3–5		Počet	70	116	186	
		%	24,1	25,3	24,9	
6–9		Počet	58	67	125	
		%	20,0	14,6	16,7	
10–19		Počet	48	62	110	
		%	16,6	13,5	14,7	
20–39		Počet	13	11	24	
		%	4,5	2,4	3,2	
40 a viac		Počet	21	15	36	
		%	7,2	3,3	4,8	
Spolu			290	458	748	

socio-ekonomických znakov. V druhej otázke sme sa pýtali na vek, kedy bol respondent prvýkrát v štádiu opitosti (*tabuľka 3*). Fisherov test bol významný ($p=0,001$). Zistovali sme, ktoré stĺpcové podiely sa navzájom odlišujú. Zo šiestich možných porovnaní podielov boli štyri významné:

- významne nižší podiel mužov vysokoškolských študentov ($17/289 = 5,9\%$) v porovnaní so ženami ($46/458 = 10,0\%$) uvádzal fakt, že neboli ešte nikdy opití,
- naopak, významne vyšší podiel mužov ($5/289 = 1,7\%$) oproti ženám (podiel žien $1/458 = 0,2\%$) mal v stave opitosti menej ako 10 rokov;

- významne vyšší podiel mužov ($14/289 = 4,8\%$) vykazoval opitosť vo veku 10–12 rokov v porovnaní so ženami ($7/458 = 1,5\%$),
- významne nižší podiel mužov mal prvýkrát v štádiu opitosti viac ako 18 rokov ($25/289 = 8,7\%$, vs. $64/458 = 14,0\%$).

Tretia otázka sa týkala frekvencie prípadov konzumácie alkoholu za posledný rok a posledný mesiac (*tabuľka 4*). Fisherov test bol v oboch prípadoch silne významný ($p<0,001$). V prípade malej konzumácie alkoholu za posledný rok bol významne nižší podiel mužov v kategórii 6–9 krát ($7,2\%$ vs. $12,2\%$) a 10–19 krát ($13,8\%$ vs. $23,1\%$). Pri naj-

Tabuľka 5 / Table 5

Kontingenčná tabuľka závislosti počtu konzumácií základných druhov alkoholu za posledný mesiac od pohlavia

Contingency table of gender-specific differences in the number of drinking episodes involving the common types of alcoholic beverages in the last month

			Pohlavie		Spolu
			Muž	Žena	
Koľkokrát ste pili pivo za posledný mesiac	0	Počet	55	202	257
		%	19,0	44,1	34,4
	1-2	Počet	64	122	186
		%	22,1	26,6	24,9
	3-5	Počet	67	70	137
		%	23,1	15,3	18,3
	6-9	Počet	36	28	64
		%	12,4	6,1	8,6
	10-19	Počet	46	30	76
		%	15,9	6,6	10,2
	20-39	Počet	17	4	21
		%	5,9	0,9	2,8
	40 a viac	Počet	5	2	7
		%	1,7	0,4	0,9
Spolu			290	458	748
Koľkokrát ste pili víno za posledný mesiac	0	Počet	109	121	230
		%	37,6	26,4	30,7
	1-2	Počet	100	171	271
		%	34,5	37,3	36,2
	3-5	Počet	62	106	168
		%	21,4	23,1	22,5
	6-9	Počet	9	44	53
		%	3,1	9,6	7,1
	10-19	Počet	7	9	16
		%	2,4	2,0	2,1
	20-39	Počet	3	6	9
		%	1,0	1,3	1,2
	40 a viac	Počet	0	1	1
		%	0,0	0,2	0,1
Spolu			290	458	748
Koľkokrát ste pili liehoviny za posledný mesiac	0	Počet	7	165	238
		%	25,2	36,0	31,8
	1-2	Počet	94	170	264
		%	32,4	37,1	35,3
	3-5	Počet	68	75	143
		%	23,4	16,4	19,1
	6-9	Počet	33	32	65
		%	11,4	7,0	8,7
	10-19	Počet	14	10	24
		%	4,8	2,2	3,2
	20-39	Počet	4	1	5
		%	1,4	0,2	0,7
	40 a viac	Počet	4	5	9
		%	1,4	1,1	1,2
Spolu			290	458	748

Tabuľka 6 / Table 6

Kontingenčná tabuľka závislosti druhu naposledy konzumovaného alkoholu od pohlavia
 Contingency table of gender-specific differences in the type of alcohol last consumed

			Pohlavie		Spolu
			Muž	Žena	
Aký druh alkoholu ste naposledy konzumovali?	Lievoviny	Počet	66	120	186
		%	22,9	26,3	25,0
	Nepil som	Počet	9	13	22
		%	3,1	2,8	3,0
	Pivo	Počet	80	87	167
		%	27,8	19,0	22,4
	Pivo, liehoviny	Počet	52	20	72
		%	18,1	4,4	9,7
	Pivo, víno	Počet	5	12	17
		%	1,7	2,6	2,3
	Pivo, víno, liehoviny	Počet	19	10	29
		%	6,6	2,2	3,9
	Víno	Počet	44	169	213
		%	15,3	37,0	28,6
	Víno, liehoviny	Počet	13	26	39
		%	4,5	5,7	5,2
	Spolu		288	457	745
		%	100,0	100,0	100,0

väčšej frekvencii užívania alkoholických nápojov (40- a viackrát za rok) bol naopak podiel mužov významne vyšší v porovnaní so ženami študentkami (49,3 % vs. 33,6 %). Pri počte konzumácií za posledný mesiac je situácia podobná: podiel mužov s počtom konzumácií 1–2 krát za mesiac je významne nižší (20,3 % vs. 30,6 %). Pri častej konzumácii (40- a viackrát za mesiac) je podiel mužov významne vyšší (7,2 % vs. 3,3 %).

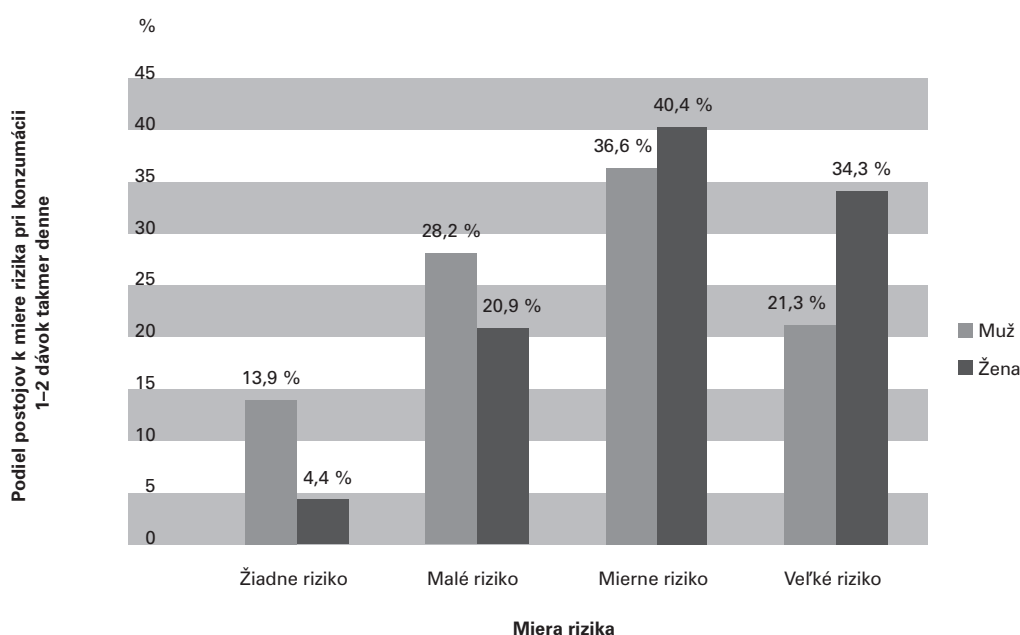
Ďalšia otázka sa týkala počtu konzumácií základných druhov alkoholu (pivo, víno, liehoviny) za posledný mesiac a jej vzťahu k pohlaviu. Vo všetkých troch druhoch alkoholických nápojov bol Fisherov test závislosti od pohlavia významný ($p < 0,001$; tabuľka 5). Je potrebné uviesť, že otázka síce smerovala k počtu konzumácií daného typu alkoholu za mesiac, ale nezohľadňovala objem konzumovaného alkoholu. Dôležitý je aj samotný fakt, aké množstvo alkoholu sa skonzumovalo na tzv. „jedno posedenie“. V prípade konzumovania piva za posledný mesiac je príčina závislosti nasledovná: významne nižší podiel študentov uvádzal, že nepili pivo vôbec v porovnaní so študentkami (19,0 % vs. 44,1 %), naopak významne vyšší podiel študentov uvádzal, že pili pivo v porovnaní so študentkami (frekvencie za mesiac: 3–5 krát; 6–9 krát; 10–19 krát a 20–39 krát). Pri konzumácii vína bola situácia v istom zmysle inverzná: u významne vyššieho podielu študentov bolo deklarované, že za posledný mesiac nepili vôbec víno v porovnaní so študentkami

(37,6 % vs. 26,4 %), u významne nižšieho podielu študentov bolo deklarované, že pili víno 6–9 krát za mesiac (3,1 % vs. 9,6 %). V prípade liehovín bola príčina významnosti podobná, ako pri pive: u významne nižšieho podielu študentov bolo deklarované, že nepili liehoviny vôbec (25,2 % vs. 36,0 %), naopak, u významne vyššieho podielu študentov bolo deklarované, že pili liehovinu (frekvencie za mesiac: 3–5 krát; 6–9 krát a 10–19 krát).

Zaujímavé poznatky nám poskytli odpovede na otázku o druhu naposledy konzumovaného alkoholu a o jeho vzťahu k pohlaviu. Na základe odpovedí študentov na uvedenú otázku dotazníka sme vytvorili agregovaný znak, ktorý obsahoval jednotlivé základné druhy konzumovaného alkoholu (pivo, víno, liehoviny), jeho dvojkombinácie (pivo a liehoviny; pivo a víno; víno a liehoviny), ako aj trojkombináciu (pivo, víno a liehoviny). Fisherov test bol významný ($p < 0,001$; tabuľka 6). Riadok označený ako „nepil som“ obsahuje študentov abstinentov. Aj tu je potrebné uviesť, že otázka sa týka druhu naposledy konzumovaného alkoholu a nie jeho množstva. Z kontingenčnej tabuľky vyplývajú nasledovné skutočnosti:

- nebol zistený rozdiel medzi pohlaviami v podiele študentov abstinentov (podiel cca 3 %),
- nebol zistený rozdiel medzi pohlaviami v podiele študentov konzumujúcich len liehoviny (podiel cca 25 %),

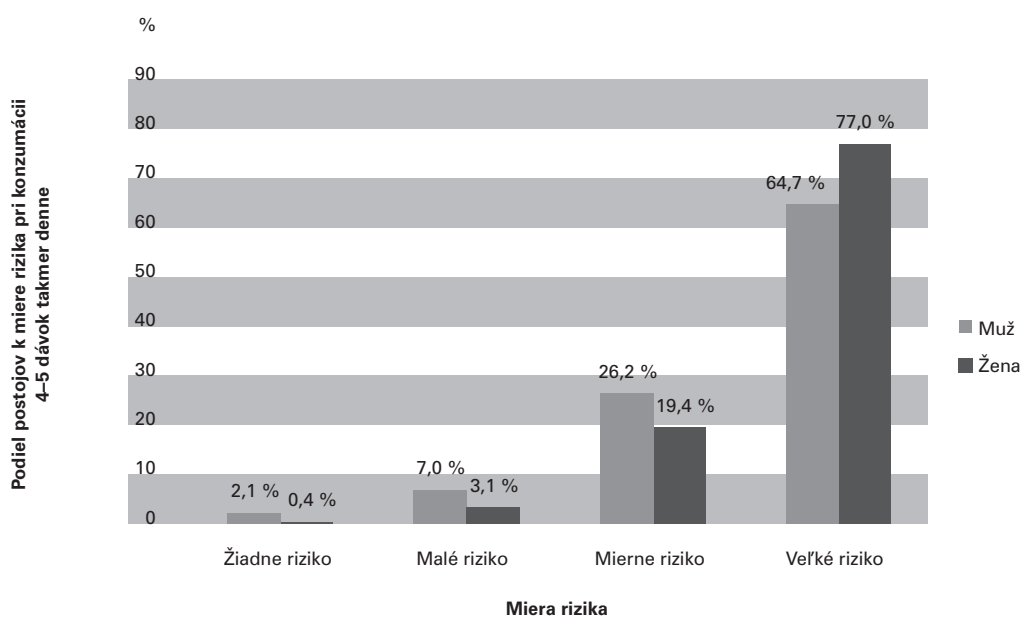
- nebol zistený rozdiel medzi pohlaviami v podiele študentov konzumujúcich kombinácie pivo a víno (podiel cca 2 %) a víno a liehoviny (cca 5 %),
- u významne vyššieho podielu mužov študentov bolo zaznamenané pitie výlučne piva v porovnaní so študentkami (27,8 % vs. 19,0 %),
- u významne vyššieho podielu mužov študentov bolo zaznamenané užívanie kombinácie – piva a liehoviny v porovnaní so študentkami (18,1 % vs. 4,4 %),
- u významne vyššieho podielu študentov mužov bolo zaznamenané pitie kombinácie piva, vína a liehovín v porovnaní so študentkami (6,6 % vs. 2,2 %),
- u významne nižšieho podielu mužov študentov bolo zaznamenané pitie len vína v porovnaní so študentkami (15,3 % vs. 37,0 %).

Graf 1 / Figure 1

Stĺpcový graf podielu postojov k miere rizika pri konzumácii 1–2 dávok takmer denne v závislosti od pohlavia

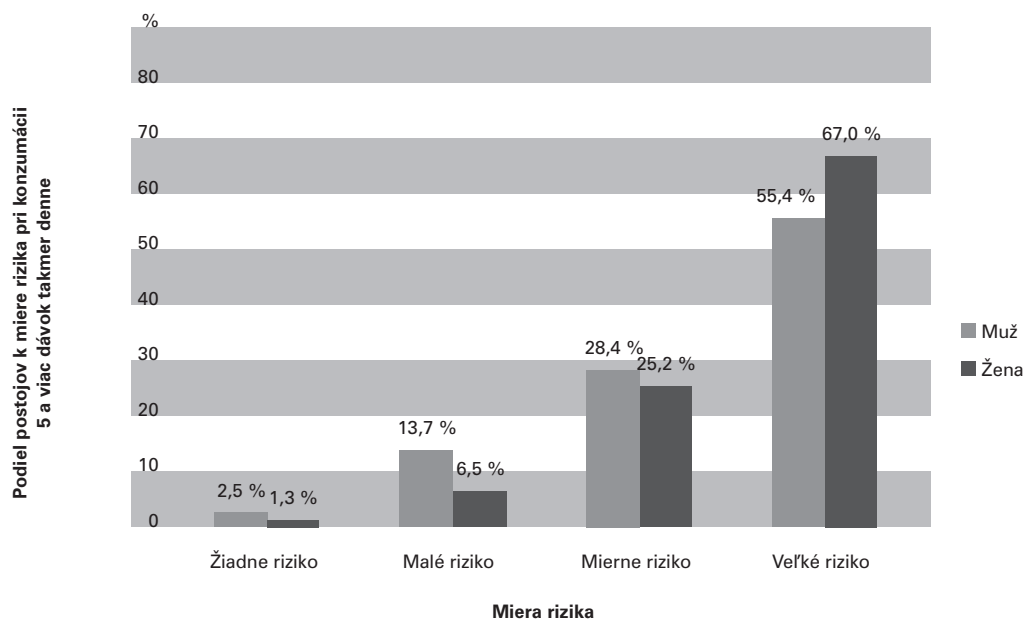
Bar chart showing gender-specific differences in attitudes towards the level of risk posed by the almost daily consumption of 1–2 units

Graf 2 / Figure 2

Stĺpcový graf podielu postojov k miere rizika pri konzumácii 4–5 dávok takmer denne v závislosti od pohlavia

Bar chart showing gender-specific differences in attitudes towards the level of risk posed by the almost daily consumption of 4–5 units

Graf 3 / Figure 3

Stĺpcový graf podielu postojov k miere rizika pri konzumácii 5 a viac dávok takmer každý víkend v závislosti od pohlavia

Bar chart showing gender-specific differences in attitudes towards the level of risk posed by the consumption of 5 or more units almost every weekend

Zaujímavé na tejto otázke je aj to, že nemá formálne významný vzťah s inými sledovanými socio-ekonomickými znakmi (napr. typ fakulty, typ rodiny a pod.), čo by sa dalo očakávať.

Ako sme už uviedli, jedna otázka sa týkala postojov k rizikám spojeným s konzumáciou alkoholických nápojov. Mala tri podotázky: konzumácia 1–2 dávok takmer denne, konzumácia 4–5 dávok takmer denne a konzumácia 5 a viac dávok takmer každý víkend („beta alkoholizmus“). Miera rizika bola odstupňovaná nasledovne: žiadne riziko, minimálne riziko, mierne riziko a veľké riziko. Pre lepšie využitie informácie sme pri porovnávaní postojov k miere rizika podľa pohlavia použili Kruskalov-Wallisov test. Pre všetky tri prípady bol významný ($p < 0,001$). Na *grafoch 1–3* sú zobrazené podiely postojov v rámci pohlavia k miere rizika pri uvedených troch typoch konzumácie alkoholických nápojov. Príčina významnosti Kruskalov-Wallisovho testu je v rôznych podieloch (zastúpeniach) v kategóriách hodnotenia odstupňovanej miery rizika jednotlivých pohlaví.

Podľa nášho názoru je kriticky dôležité odhadnúť aj celkový objem skonzumovaného alkoholu u slovenských študentov za určité obdobie. Tento údaj by predstavoval významný predikčný parameter alkoholovej závislosti študentov.

● 3 / 2 Závislosť pohlavia od mesačného kumulatívneho objemu skonzumovaného alkoholu

Indíciou nám bola otázka dotazníka, ktorá sa týkala mesačných výdavkov na alkohol. Rozdiel v distribučnej funkcii mesačných výdavkov (Kolmogorovov-Smirnovov test) me-

dzi pohlaviami je významný ($p < 0,001$). Muži študenti majú významne vyššie mesačné výdavky na alkohol ako študentky (medián muži vs. ženy je 12 vs. 5,8; aritmetický priemer je 21,4 vs. 10,8; smerodajná odchýlka 25,5 vs. 15,7). V priemere majú muži dvakrát väčšie mesačné výdavky na alkohol. Na záver našich výsledkov uvádzame výpočet odhadu kumulatívnej mesačnej dávky alkoholu podľa pohlavia a percentilov.

Jednu dávku alkoholu uvažujeme v troch základných formách: pivo – 0,5 litra („dvanásťka“, objem alkoholu 5 %); víno – 0,2 litra = 2 dl (objem alkoholu 12 %); liehovina – 0,05 litra = 0,5 dl (objem alkoholu 40 %).

Predpokladali sme nasledovné jednotkové ceny na dávku alkoholu: pivo – 1 Euro, víno – 0,4 Eur; liehovina – 0,6 Eur.

Našou ambíciou bolo podrobnejšie odhadnúť celkovú spotrebu alkoholu na základe percentilov, nielen na základe aritmetického priemeru mesačných výdavkov. Z dotazníka máme kategorizované dáta (počty v zadaných intervaloch výdavkov), preto sme hodnoty mesačných výdavkov na alkohol pre jednotlivé percentily získali lineárnou interpoláciou ich distribučnej funkcie. *Tabuľka 7* obsahuje výsledky pre obe pohlavia. Prvý stĺpec označuje pohlavie, druhý percentil. V treťom stĺpci sú hodnoty mesačných výdavkov pre príslušné percentily a pohlavie. Ďalšie stĺpce vpravo obsahujú výpočet počtu dávok na mesiac a ich objemu v litroch pre základné tri typy alkoholu: pivo, víno a liehoviny. Za úvahu stojí fakt, že následkom vzťahu medzi cenou dávky piva a vína a ich objemom sú výsledné objemy pri pive a víne v litroch rovnaké (cena jednej dávky vína je 2,5 krát menšia ako piva a objem je tiež 2,5 krát menší). Prvé delenie

Tabuľka 7 / Table 7

Mesačná kumulatívna dávka spotreby alkoholu po percentiloch v závislosti od pohlavia študenta
Gender-specific differences in monthly cumulative alcohol consumption by percentiles

Pohlavie	Percentil	Výdavky (Eur)	Počet dávok			Objem v litroch		
			Pivo	Víno	Liehovina	Pivo	Víno	Liehovina
Muži	10	1,1	1,05	2,6	1,8	0,5	0,5	0,1
	20	2,9	2,9	7,3	4,9	1,5	1,5	0,2
	25	4,2	4,2	10,4	7,0	2,1	2,1	0,3
	30	5,4	5,4	13,5	9,0	2,7	2,7	0,5
	40	8,3	8,3	20,8	13,8	4,2	4,2	0,7
	50	12,0	12,0	30,0	20,0	6,0	6,0	1,0
	60	17,3	17,3	43,3	28,9	8,7	8,7	1,4
	70	24,6	24,6	61,6	41,1	12,3	12,3	2,1
	75	30,1	30,1	75,3	50,2	15,1	15,1	2,5
	80	37,4	37,4	93,5	62,3	18,7	18,7	3,1
Ženy	10	0,4	0,4	1,0	0,7	0,2	0,2	0,0
	20	1,3	1,3	3,3	2,2	0,7	0,7	0,1
	25	1,8	1,8	4,5	3,0	0,9	0,9	0,1
	30	2,5	2,5	6,1	4,1	1,2	1,2	0,2
	40	4,1	4,1	10,3	6,9	2,1	2,1	0,3
	50	5,8	5,8	14,5	9,7	2,9	2,9	0,5
	60	8,0	8,0	20,0	13,3	4,0	4,0	0,7
	70	11,5	11,5	28,6	19,1	5,7	5,7	1,0
	75	13,2	13,2	32,9	22,0	6,6	6,6	1,1
	80	16,9	16,9	42,3	28,2	8,5	8,5	1,4
90	30,3	30,3	75,7	50,5	15,1	15,1	2,5	

pomocou percentilov je na polovice: polovica študentov (50 percentil – medián) má mesačné výdavky na alkohol do 12 Eur. U študentiek je to do 5,8 Eur. Tomu zodpovedajúce kumulatívne objemy sú 6 litrov piva (vína), alebo jeden liter liehoviny mesačne pre študentov. U študentiek je to 2,9 litra piva (vína) alebo 0,5 litra liehoviny. Ak sa na to pozrieme z hľadiska počtu dávok, tak polovica mužov skonzumuje viac ako jednu dávku vína (0,2 l) denne, čo je určite nežiaduci jav. U žien to vychádza na jednu dávku vína každý druhý deň. Hodnoty mesačných výdavkov pre 10 percentil sú veľmi malé – do jedného Eura. Je to spôsobené časťou študentov (6,3 %) a študentiek (11,3 %), ktorí uvádzajú nulové výdavky na alkohol. Ďalšie delenie je na štvrtiny (kvartily), prvá štvrtina študentov (25 percentil) má výdavky do 4,2 Eur, u študentiek sú to necelé 2 Eurá. Horný kvartil (75 percentil) vyznačuje v poradí hornú štvrtinu študentov a študentiek. Štvrtina študentov má mesačné výdavky nad 30 Eur (čo je 15,1 litrov piva /vína/, alebo 2,5 litra liehoviny) a štvrtina študentiek nad 13 Eur (6,6 litrov piva /vína/, alebo 1,1 litra liehoviny).

Pre nás alarmujúci údaj sú mesačné výdavky na alkohol pre 90 percentil. Z neho vyplýva, že 10 % študentov má mesačné výdavky na alkohol vyššie ako 59,1 Eur (u študentiek je to 30,3 Eur). Tomu zodpovedajú nasledovné dávky – 29,6 litrov piva (vína) alebo 4,9 litra liehoviny u študentov za mesiac, resp. 15,1 litrov piva (vína) alebo 2,5 litra liehoviny v prípade študentiek. To je v priemere 1 liter vína alebo 1,5 dl liehoviny denne u mužov a pol litra vína alebo 0,75 dl liehoviny u žien.

● 4 DISKUSIA A ZÁVER

Na základe výsledkov z našich analýz môžeme vyhodnotiť stanovené výskumné hypotézy. Vek prvej konzumácie alkoholu nie je závislý od pohlavia. Od pohlavia je závislý mnoho iných skúmaných znakov: vek prvého stavu opitosti ($p=0,001$), počet konzumácií alkoholu za posledný rok a posledný mesiac ($p<0,001$), počet konzumácií piva a liehovín za posledný mesiac ($p<0,001$), postoje k miere rizika z užívania alkoholických nápojov ($p<0,001$) a aj k celkovej mesačnej spotrebe alkoholu ($p<0,001$). Všetky uvedené závis-

losti sú v prospech žien študentiek (menej konzumujú alkohol a viac si uvedomujú riziká spojené s jeho konzumáciou s porovnaním so študentmi). Uvedené koreluje s výsledkami viacerých zahraničných štúdií uvádzaných v prvej kapitole (napr. Moure-Rodríguez et al., 2016; Wicki et al., 2010; Stock et al., 2009). Okrem pohlavia sa ukázali ostatné skúmané socio-ekonomické determinanty ako zanedbateľné. To vyznieva negatívne napr. pri očakávanom pozitívnom vzťahu štúdia na problematiku alkoholizmu na zdravotnícky orientovaných fakultách. Z hľadiska skúmaného faktora – úplnosti rodiny, považujeme za pozitívne to, že neúplnosť rodiny nie je rizikový faktor konzumácie alkoholu. Za analogicky pozitívny vzťah považujeme nezávislosť prevalencie konzumovania alkoholu u študentov od príjmu rodiny. Vzťah ostatných znakov (ročník štúdia, stupeň štúdia) je ťažko apriori očakávať, čo sa aj potvrdilo. Posledný skúmaný socio-ekonomický determinant (brigáda alebo zamestnanie popri štúdiu) je významný vo vzťahu k niektorým otázkam dotazníka, ale väčšina vzťahov je priamo kauzálna. Kto má vyšší príjem, tak má aj vyššie mesačné výdavky na alkohol. To samozrejme platí aj pre ostatné komodity, spotreba rastie s rastúcim príjmom. Pri zamestnaniach popri štúdiu je ešte problém v tom, že nevieme, o aký typ zamestnania ide: práca duševná (napr. pri PC), alebo fyzická. Bez ďalších informácií je ťažké komplexne hodnotiť vzťah zamestnania popri štúdiu na problematiku alkoholizmu u študentov.

Významnú diskusnú a interpretačnú platformu nám poskytujú aj výsledky už spomínaných zahraničných výskumných štúdií, aj keď striktná komparácia ich výsledkov s našimi je problematická. Je to determinované predovšetkým výraznou heterogenitou zahraničných výskumných štúdií, ktoré reflektovali na špecifické výskumné ciele ich výskumných tímov, boli realizované v rôznych časových obdobiach, na rôzne veľkých výskumných vzorkách a pod. Sú však vysoko inšpirujúce pre odhaľovanie mnohých kauzality v tejto problematike, ako aj rôznych intervencií zameraných na elimináciu spotreby alkoholu a ich evaluačných procesov, ktoré môžu slúžiť ako príklady tzv. dobrej praxe.

Za alarmujúci fakt zistený v našej štúdií môžeme považovať aj odhadovanú výšku mesačných výdavkov na alkohol u vysokoškôľakov a k nim zodpovedajúce spotrebované dávky vína, piva alebo liehovín. Nami prepočítaná spotreba – v priemere 1 liter vína, resp. 1,5 dl liehoviny denne u mužov a pol litra vína, resp. 0,75 dl liehoviny u žien signalizuje silný potenciál k alkoholovej závislosti v budúcnosti. Kým v súčasnosti štát investuje významné prostriedky do vzdelania týchto mladých ľudí, pri tomto trende užívania alkoholu v blízkej budúcnosti môže vynakladať zdroje na liečbu ich závislostí. Z uvedeného dôvodu apelujeme na urgentnosť riešenia problematiky tvorby účinných preventívnych programov cielených explicitne aj pre tieto rizikové skupiny populácie. V tomto kontexte je potrebné zdôrazniť nevyhnutný multisektorálny charakter riešenia avizovaných problémov súvisiacich s alkoholizmom mladých ľudí tak, aby jednotlivé zainteresované rezorty a inštitúcie využili svoj potenciál a kompetencie na dosiahnutie spoločných cieľov.

Úloha autorov: Beáta Gavurová iniciovala vznik výskumu a manuskriptu. Beáta Gavurová a Samuel Koróny navrhli dizajn štúdie, vykonali zber dát a ich analýzu, literárnu rešerš a interpretáciu výsledkov analýz. Miroslav Barták sa podieľal na návrhu štruktúry článku, interpretácii dát, literárnych rešeršiach a na príprave manuskriptu. Všetci autori prispeli k vzniku článku a schválili konečnú podobu manuskriptu.

Konflikt záujmov: Bez konfliktu záujmov.

The role of the authors: Beáta Gavurová initiated the research and the manuscript. Beáta Gavurová and Samuel Koróny designed the study, collected and analysed the data, performed the literature search, and interpreted the results of the analyses. Miroslav Barták was involved in the drafting of the structure of the article, data interpretation, literature search, and the preparation of the manuscript. All the authors contributed to the article and approved the final version of the manuscript.

Conflict of interest: No conflict of interest.

LITERATURA / REFERENCES

- Aikens, N. L., Barbarin, O. (2008). Socioeconomic differences in reading trajectories: The contribution of family, neighborhood, and school contexts. *Journal of Educational Psychology*, 100, 235–251. Dostupné na: <http://www.apa.org/pi/ses/resources/publications/factsheet-education.aspx>.
- Cox, W. M. et al. (2006). Motives for drinking, alcohol consumption, and alcohol-related problems among British secondary-school and university students. *Addictive Behaviors*, 31, 2147–2157, DOI: 10.1016/j.addbeh.2006.02.023.
- Blevins, C. E. et al. (2016). Motivational pathways from antecedents of alcohol use to consequences: a structural model of using alcohol to cope with negative affect. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 42(4): 395–403, DOI: 10.3109/00952990.2016.1141915.
- Dumbili, E. W., Williams, C. (2016). Awareness of alcohol advertisements and perceived influence on alcohol consumption: a qualitative study of Nigerian university students. *Addiction Research & Theory*, 25(1): 74–82, DOI: 10.1080/16066359.2016.1202930.
- Fachini, A. et al. (2012). Efficacy of brief alcohol screening intervention for college students (BASICS): a meta-analysis of randomized controlled trials. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 7: 40, DOI: 10.1186/1747-597X-7-40.
- Harris, S. K., Sherritt, L., Van Hook, S. et al. (2010). Alcohol policy enforcement and changes in student drinking rates in a statewide public college system: a follow-up study. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 5: 18, DOI: 10.1186/1747-597X-5-18.

- Gavurová, B. (2016). *Analysis of regional disparities of development in the number of drug addicted and its importance for health policy of Slovakia*. SGEM 2016. – Sofia: STEF92 Technology, Ltd., 2016, pp. 129–140.
- Gual, A., Anderson, P., Segura, L., Colom, J. (2007). Alkohol a primárna zdravotná starostlivosť: Výcvikový program na identifikáciu a krátko intervencie. Bratislava: vydavateľstvo Asklepios.
- HUMANITA. (2013). Vydavateľ: Slovenská humanitná rada s podporou grantu MPSVaR SR. Registrácia pod č. MK SR 710/92, ISSN 1336-2208. [cit. 23-3-2017]. Dostupné na: <http://www.shr.sk/pages/casopishumanita/archiv/humanitaplus/P201302.pdf>.
- Humensky, J. L. (2010). Are adolescents with high socioeconomic status more likely to engage in alcohol and illicit drug use in early adulthood? *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 5:19, DOI: 10.1186/1747-597X-5-19.
- Johnson, H. R. et al. (2010). Predicting alcohol consumption during the month before and after beginning college. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 5: 11, DOI: 10.1186/1747-597X-5-11.
- Legleye S., Karila L. et al. (2007). Validation of the CAST, a general population Cannabis abuse screening test. *Journal of Substance Use*, 12(4), 233–242.
- Madarosová Gecková, A., Dankulicová, Z. (eds.) (2015). *Národná správa o zdraví a so zdravím súvisiacom správaní 11-, 13- a 15-ročných školákov: na základe prieskumu uskutočneného v roku 2013/2014 v rámci medzinárodného projektu „Health Behaviour in School Aged Children“ (HBSC)*. Košice: Kancelária Svetovej zdravotníckej organizácie na Slovensku. ISBN: 978-80-971997-1-5 [cit. 10-07-2017] Dostupné na: http://www.coherent.sk/docs/hbnc-narodna-sprava-2013_2014_final.pdf.
- Moure-Rodríguez, L. et al. (2016). Identifying predictors and prevalence of alcohol consumption among university students: Nine years of follow-up. *Plos. One*, 11(11), DOI: 10.1371/journal.pone.0165514.
- Národné monitorovacie centrum pre drogy. (2015). *Stav drogovej problematiky na Slovensku*. Súhrn Výročnej správy NMCD o stave drogovej problematiky v roku 2014 (Ed. Eleonora Kastelová). Vydavateľ: EQUILIBRIA, 1. vyd., 2015, pp. 28.
- Národné monitorovacie centrum pre drogy. (2016). *Stav drogovej problematiky na Slovensku*. Súhrn Výročnej správy NMCD o stave drogovej problematiky v roku 2015 (Ed. Eleonora Kastelová). Vydavateľ: EQUILIBRIA, 1. vyd., 2016, pp. 40.
- Nociar, A. (2014). *Správa z prieskumu TAD u žiakov ZŠ, študentov SŠ a ich učiteľov v roku 2014*. Bratislava: VÚDPaP.
- Nociar, A. (2008). *Age, gender and substance use in relation to violence at primary and secondary schools in Slovakia. 4th world conference: Violence in school and public policies*. Lisbon: Book of abstracts.
- Nociar, A. (2015). *Európsky školský prieskum o alkohole a iných drogách (ESPAD) v SR za rok 2015*. Záverečná správa. Bratislava: VÚDPaP.
- Okruhlica, Ľ., Kantorková, A. (2016). *Závislosť od alkoholu a jej liečba*. [cit. 26-03-2017]. Dostupné na: https://www.npz.sk/sites/npz/Stranky/NpzArticles/2013_06/Zavislost_od_alkoholu_a_jej_liecba.aspx?did=2&sdid=54&tuid=0&page=full&.
- Peltzer, K., Pengpid, S. (2016). Heavy drinking and social and health factors in university students from 24 low, middle income and emerging economy countries. *Community Ment Health*, 52: 239–244, DOI 10.1007/s10597-015-9925-x.
- Rada, C., Ispas, A. T. (2016). Alcohol consumption and accentuated personality traits among young adults in Romania: a cross-sectional study. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 11: 36, DOI: 10.1186/s13011-016-0080-3.
- Ruisoto, P. et al. (2016). Prevalence and profile of alcohol consumption among university students in Ecuador. *Gac. Sanit.*, 30(5): 370-374, DOI: 10.1016/j.gaceta.2016.02.008.
- Sopko, J. (2016). *Ekonomická kvantifikácia dopadov fajčenia a alkoholizmu na systém zdravotníctva*. Diplomová práca. Košice: Ekonomická fakulta TUKE.
- Stock, C. et al. (2009). Alcohol consumption and attitudes towards banning alcohol sales on campus among European university students. *Public Health*, 123: 122–129, DOI: 10.1016/j.puhe.2008.12.009.
- Turrisi, R. et al. (2013). Evaluation of timing and dosage of a parent-based intervention to minimize college students' alcohol consumption. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 74(1): 30–40, DOI: 10.15288/jsad.2013.74.30.
- Wicki, M. et al. (2010). Drinking at European universities? A review of students' alcohol use. *Addictive Behaviors*, 35: 913–924, DOI: 10.1016/j.adbeh.2010.06.015.